

december 2019

Ako zlepšiť sledovanie ťažby a prepravy dreva

Verejná aplikácia by zvýšila verejnú kontrolu prevozu dreva a znížila nelegálnu ťažbu

Pavol Široký

Na Slovensku dnes neexistuje jednoduchý a verejne prístupný systém na sledovanie legality ťažby a prepravy dreva. Navrhujeme zvýšiť transparentnosť zverejňovaním dát, ale aj systematickým sledovaním pôvodu dreva. Verejná kontrola prostredníctvom jednotného systému prístupného širokej verejnosti cez web aj mobilné aplikácie môže pomôcť pri odhaľovaní nelegálnej ťažby a prevozu dreva a prispieť k obnove dôvery verejnosti v udržateľnosť hospodárenia v slovenských lesoch. Inšpirovať sa možno aj dobrou praxou v Bulharsku a Rumunsku, kde zavedenie podobného systému na kontrolu prepravy dreva stálo asi 6 mil. eur.

Slovensko patrí
k najrizikovejším krajinám
v rizikách nelegálnej ťažby

Riziko nelegálnej ťažby a obchodu s drevom je podľa organizácie NEPCoN (Nature Economy and People Connected) na Slovensku 6. najvyššie z 22 hodnotených európskych krajín. Povolenia na kalamitnú ťažbu sú podľa správy zneužívané v zdravých porastoch, ťažbou sú ohrozené chránené územia a druhy a povinná starostlivosť v záujme ochrany prírody nie je dostatočne vykonávaná. Problémom je najmä korupcia pri vydávaní povolení na ťažbu, ale aj ťažba bez platných povolení, dokonca aj v chránených územiach. Na nelegálnu ťažbu upozorňovala už v roku 2005 aj [správa WWF](#). Konštatovala, že významná časť drevárskych výrobkov na Slovensku mala nejasný pôvod, až 10 % z celkovej spotreby a vývozu pochádzalo z nepreukázateľných zdrojov. Oficiálne štatistiky objemu dreva pochádzajúceho z ilegálnej ťažby ani neodhadujú.

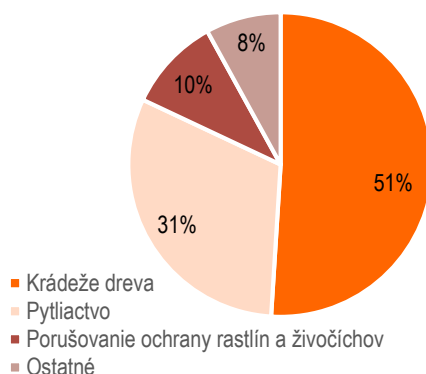
Verejnosť v súčasnosti dostatočne nevyužíva existujúce možnosti nahlásenia podozrení z nelegálnej ťažby lesníckym kontrolným orgánom, ktoré sú zväčša užívateľsky náročné. Na druhej strane podľa Slovenskej inšpekcie životného prostredia pribúda počet podaní, čo neúmerne zaťažuje štátne orgány zodpovedné za kontrolu legality ťažby a prevozu dreva. Existujúce informačné portály pre verejnosť sú užívateľsky komplikované a často poskytujú len agregované údaje (viac v Boxe 3).

Asi polovica prípadov kontrol
končí pokutou

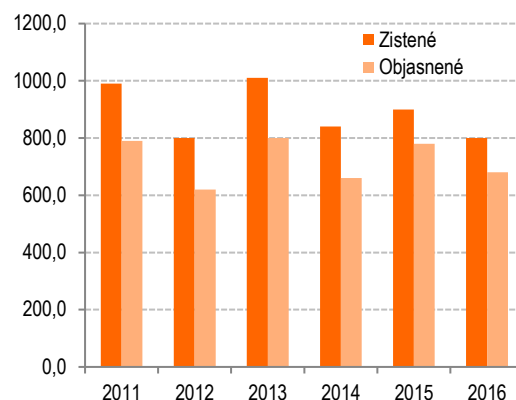
Pri kontrole prepravy dreva Slovenskou lesnícko-drevárskou inšpekciou (LDI) bola pokuta udelená až v takmer polovici prípadov. Od septembra 2018 do konca augusta 2019 LDI uskutočnila 433 kontrol prepravy dreva. Až v 45 % boli zistené pochybenia či už išlo o nelegálnu ťažbu, výrub alebo krádež, alebo boli nájdené formálne nedostatky (chýbalo napríklad číslo dokladu, dátum, čas, odberateľ, dodávateľ a iné). V súčasnosti má LDI v teréne 6 výkonných inšpektorov. Kvôli komplexnosti problematiky je však takmer nemožné dopátrať sa k porastu, z ktorého nelegálne drevo pochádza.

Polícia SR eviduje každoročne stovky prípadov krádeží dreva, ktoré však nemusia znamenať iba nelegálnu ťažbu. Podľa správy Prezídia policajného zboru tvoria krádeže dreva až 51 % zachytenej environmentálnej kriminality. Krádeží je ročne zhruba 800 a ich počet je dlhodobo stabilný. Environmentálnu kriminalitu teda môžeme považovať za významný problém ochrany lesov. Keďže v Zelených správach MPRV SR sa nelegálna ťažba a prevoz dreva neobjavujú, nie je možné evidenciu krádeží dreva priamo spojiť s nelegálnou ťažbou.

Krádeže dreva tvoria väčšinu environmentálnych trestných činov (2011-2016)

Počet krádeží dreva z pozemku patriaceho do lesného pôdneho fondu je relatívne stabilný

Zdroj: IEP podľa správy Environmentálna kriminalita v Slovenskej republike, Prezídium Policajného zboru

Opatrenia zvyšujúce transparentnosť v iných krajinách fungujú

Bulharsko a Rumunsko patria medzi krajiny najviac ohrozené nelegálnou ťažbou dreva, a preto zavádzajú inovatívne opatrenia na jej zamedzenie. Bulharsko je podľa NEPCon-u najhoršou krajinou z hľadiska rizika nelegálneho obchodu s drevom v EÚ. Od roku 2014 tak postupne zavádza verejnú kontrolu ťažby a prevozu dreva. Verejnosť si môže na štátnej stránke Executive Forest Agency (EFA) prostredníctvom evidenčného čísla vozidla skontrolovať prepravované drevo. Rumunsko sa v rebríčku NEPCon-u umiestnilo na druhom najhoršom mieste, nelegálna ťažba a obchodovanie s drevom je tu stále zásadným problémom. V rokoch 2013 a 2014 bolo zaznamenaných viac ako 45 tisíc prípadov nelegálnej ťažby dreva, čo spôsobilo škody vo výške takmer 52,1 miliónov eur. Na zlepšenie stavu zaviedlo Rumunsko pre obyvateľov najprv horúcu linku na kontrolu registrácie vozidiel prevážajúcich drevo a následne aj verejnú mobilnú aplikáciu, ktorá viedla k významnému nárastu počtu zaregistrovaných prepravných dokladov.

BOX 1: Ako bojujú proti nelegálnej ťažbe v Bulharsku a v Rumunsku?

Bulharsko má podľa medzinárodného hodnotenia dlhodobo vysoké riziko nelegálnej ťažby, prepravy a obchodovania s drevom. Od roku 2014 teda postupne zavádza opatrenia na zlepšenie tohto stavu:

- **Stránka Výkonnej lesnej agentúry** (EFA) umožňuje skontrolovať, či majú všetky výrubky v lokalite potrebné povolenie. Zadaním evidenčného čísla vozidla prepravujúceho drevo môžu občania získať informáciu o legálnosti, množstve a druhu dreva, či mieste nakládky a vyloženia.
- Drevo sa musí od roku 2017 prepravovať s **elektronickými prepravnými dokladmi** vydanými prostredníctvom informačného systému EFA. Všetky autá na prepravu dreva musia byť zároveň **vybavené systémom GPS** a prístupné na kontrolu.
- Všetky sklady dreva musia byť vybavené **elektronickou knihou**, v ktorej sú zaznamenané dovážané i vyvážené množstvá dreva. Okrem toho je tu povinný aj **kamerový systém**.
- **Horúca linka** umožňuje občanom podávať hlásenia týkajúce sa lesov. V roku 2016 bolo zaznamenaných celkovo 8606 hlásení, z ktorých 32,5 % v súviselo s nelegálnou ťažbou, 15,2 % s prepravou dreva, 8,7 % s obchodom s drevom a 27,6 % s lesnými požiarimi.
- **Technologické plány pre ťažbu** musia byť od roku 2015 vždy prístupné na kontrolu EFA.

Rovnako aj **Rumunsko** má významné problémy s legálnosťou ťažby, prepravy a obchodovania s drevom. Stále je tu problém s dodržiavaním nariadenia EÚ o dreve, hoci už zavádza opatrenia na zlepšenie situácie:

- **Mapový portál Forest Inspector**, spustený v roku 2016, umožňuje v reálnom čase sledovať všetky druhy prepravy dreva v krajine a zapája občanov do boja proti nelegálnej ťažbe. Portál umožňuje zobrazit' aktuálne aj historické údaje o všetkých prepravách dreva v Rumunsku. Ak drevo nie je do tohto systému nahrané, môže prepravca dostať pokutu vo výške od 2 do 4 tis. eur.
- **Mobilná aplikácia Lesný radar** poskytuje verejnosti prístup k trase kamiónu, druhu a množstvu dreva aj s presnými GPS súradnicami miesta naloženia. Kamióny s drevom sa snažili takémuto sledovaniu cez aplikáciu najprv vyhnúť využitím falošných GPS údajov s fiktívnymi miestami. Aplikácia viedla podľa **Environmental Investigation Agency** v prvých troch mesiacoch k 30 % nárastu počtu zaregistrovaných oficiálnych prepravných dokladov. Celkovo klesla nezákonná činnosť podľa polície o viac ako 50 %. Aplikácia síce zatiaľ ešte nespája prepravné doklady a povolenia na ťažbu, no má 17 tis. aktívnych používateľov a ročne spravuje 5 mil. transportov a 25 mil. m³ dreva. Systém sa stal všeobecne akceptovaným všetkými zainteresovanými stranami.

Súčasný systém sledovania pôvodu dreva možno vylepšiť

Je však riadený štátom a zaostáva v know-how, byrokracii a údržbe. Náklady na vytvorenie systému boli asi 6 mil. eur. Pri súčasných technológiách by vytvorenie podobného systému stálo menej.

- **Horúca linka** na kontrolu oficiálnej registrácie vozidiel prepravujúcich drevo bola vytvorená už v roku 2014. Štvrtina všetkých telefonátov od roku 2014 identifikovala nelegálne prepravné vozidlá.
- **Alternatívny súkromný systém Timflow** na rozdiel od aplikácie Lesný inšpektor sprístupňuje verejnosti údaje o jednotlivých dodávkach dreva až po uplynutí 24 hodín od dokončenia dodávky. GPS zariadenia sú namontované priamo v jednotlivých kamiónoch, čo minimalizuje riziko falšovania GPS údajov. Údaje do systému aj s fotkami nákladu nahráva priamo vodič. Príslušní pracovníci údaje zapísané v systéme overia s obsahom dodávky a v prípade nezrovnalostí dodávku odmietnu.

Na Slovensku existuje priestor na zlepšenie systému sledovania pôvodu dreva z lesa a nelesných pozemkov. LDI sleduje najmä pôvod a kontroluje dovozcov aj obchodníkov s drevom. Verejnosť má možnosť obrátiť sa na LDI s každým podozrením na nelegálnu ťažbu alebo prepravu dreva. Táto možnosť je však pomerne časovo náročná a neumožňuje rýchle zistenie legálnosti ťažby a prepravy dreva. Ani novela zákona o lesoch neobsahuje žiadne ustanovenia, ktoré by zjednodušili informovanie a kontrolu sledovania pôvodu dreva zo strany verejnosti či štátnych orgánov. [Vyhláška o označovaní ťažby dreva](#) sa týka predovšetkým údajov, preukazovaných vo vzťahu k vyťaženému drevu v lesoch. Neupravuje však povinnosti týkajúce sa monitorovania, či možnosti sledovania dreva v rámci procesu jeho prepravy, ako ani ďalšie povinnosti súvisiace s identifikáciou, analýzou a zmiernením rizika obchodovania s nelegálne vyťaženým drevom.

Z právneho hľadiska môže Slovensko, rovnako ako Rumunsko a Bulharsko, sprísniť pravidlá nastavené v európskej legislatíve. [Nariadenie o uvádzaní dreva a výrobkov z dreva na trh](#) totiž vymedzuje len základný rámec povinností s účelom zabrániť nelegálnej ťažbe, či obchodovaniu s výrobkami z nelegálne vyťaženého dreva. Jednotlivé členské štáty však môžu prijať dodatočné pravidlá kontroly ťažby napríklad elektronickú evidenciu. Zavádzanie monitorovacích systémov na odhaľovanie nelegálnej ťažby dreva v krajinách ako je Slovensko navyše predpokladal už *Akčný plán o vykonateľnosti lesného práva z roku 2003*.¹

BOX 2: Systém evidencie a ťažby dreva už funguje aj na Slovensku

Vojenské lesy a majetky Slovenskej republiky (VLM) prevádzkujú od roku 2005 vlastný systém „Evidencia vyťaženého dreva“ (EVD), ktorý môže slúžiť ako inšpirácia pre návrh celoštátneho systému kontroly dreva. Výsledkom je presná evidencia ťažby a prehľad o zásobách dreva. Systém zaznamenáva:

- presný pohyb drevnej hmoty od ťažby cez uskladnenie, až po expedíciu,
- informácie o poraste, kde ťažba vznikla,
- jedinečné číslo (plastový štítok, ktorým sa kmeň označí),
- druh dreviny, sortiment a akosť (kvalitatívne zatriedenie),
- objem a druh vykonanej ťažby (úmyselná, náhodná), v prípade náhodných ťažieb aj škodlivý činiteľ,
- pracovnú skupinu, ktorá ťažbu vykonala,
- odvozné miesto, kam bola hmota priblížená a uskladnená.

Lesníci sú vybavení PDA zariadením s aplikáciou EVD, označovacím kladivom a plastovými štítkami. Informačný systém bol vyvinutý vo vlastnej réžii VLM aby čo najmenej zdržiaval lesníka pri práci. Algoritmus preto kopíruje pracovný postup lesníka pri prijímaní drevnej hmoty. Používané štítky sú vyrobené z ekologického, v prírode rozložiteľného plastu. V súčasnosti by bola na ďalšie rozšírenie takéhoto prístupu potrebná investícia približne 3 200 eur na jedného lesníka, keďže zariadenie musí fungovať aj za extrémnych poveternostných podmienok a minimálne 8 hodín denne na jedno nabitie pri plnej prevádzke.

Zavedenie elektronického systému kontroly ťažby a prepravy dreva navrhuje aj vládou schválená [Revízia výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka](#) a viaceré nedostatkov pri spôsobe evidencie zásob dreva konštatuje aj [správa NKÚ](#).

Verejnosti dobre prístupný informačný systém sledujúci pôvod dreva by výrazne znížil riziko nelegálnej ťažby a prepravy dreva. Takýto systém môže mať podobu webovej či mobilnej aplikácie a musí fungovať na troch úrovniach; ťažba dreva, preprava guľatiny a skladovanie a konečný produkt z guľatiny. Každá ťažba dreva by mala byť nahlásená do integrovaného elektronického systému na základe platného povolenia. Nahlasovanie sa musí týkať štátnych, súkromných aj všetkých ostatných lesných a nelesných pozemkov. Výmera nelesných pozemkov sa odhaduje až na 288 tis. hektárov a momentálne neexistuje evidencia dreva z týchto zdrojov.

¹ Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu – Vykonateľnosť lesného práva, správa a obchodovanie – návrh akčného plánu Európskej únie zo dňa 21. 5. 2003

Verejná aplikácia na kontrolu ťažby a prepravy dreva by mohla významne znížiť pravdepodobnosť nelegálnej ťažby a prepravy

Prepravca nebude môcť drevo ďalej prevážať, pokiaľ nebude v systéme registrované povolenie na ťažbu, jeho pôvod, cieľová destinácia, kvalita, objem a ďalšie potrebné údaje. V praxi by systém mohol vyzeráť nasledovne:

- Keď občan uvidí **ťažbu dreva** v lese, vie si cez svoje aktuálne GPS súradnice overiť, či je na danom mieste ťažba povolená, v akom množstve, aký je druh a približný vek ťažených stromov a zistiť subjekt s číslom povolenia. Občan v prípade nesúlada odošle podanie na kontrolný úrad, alebo systém automaticky zaeviduje nesúlad a odošle oznam kontrolným orgánom.
- Pri **prevoze dreva** si môže ktokoľvek zadať evidenčné číslo vozidla prepravujúceho drevo a zistiť, či má na prevoz dreva povolenie. Môže potom skontrolovať údaje o povolení a ich zhodu s miestom a časom prevozu, ako aj s prevázaným druhom dreva. Systém žiadosť overenia automaticky zaznamená a preverí súlad v kategóriách, ktoré sú mu známe.
- Občan zadá do aplikácie čiarový kód **predávaného** alebo **kúpeného dreva** alebo dreveného výrobku a tá mu zobrazí druh produktu, pôvod dreva a ďalšie obchodné a zákonné náležitosti. V prípade nesúlada odošle podanie na Slovenskú lesnícko-drevársku inšpekciu, alebo iný kontrolný orgán.

Všetky nahlásenia od občanov musia byť archivované a verejne prístupné, aby bolo možné účinne zamerať kontroly, alebo overovať či nedochádza k zneužívaniu povolení na ťažbu a prevoz dreva. Na konci roka by mal systém automaticky vygenerovať všetky nahlásenia a overenie ich legálnosti v strojovo-spracovateľnej podobe ideálne s fotodokumentáciou. Dôležité tiež je, aby bola v systéme evidovaná štiepka, ale aj drevo pochádzajúce z pozemkov mimo lesa. Podobne je nutné v aplikácii zaznamenať aj drevo a prepravné vozidlá, ktoré vezú importované drevo zo zahraničia.

Inštitucionálne by systém mala zastrešiť napríklad Slovenská lesnícko-drevárska inšpekcia. Základný právny a finančný rámec by mohlo nastaviť Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia SR, jeho podriadenými organizáciami a environmentálnou políciou. Detailné nastavenie kompetencií, odhad nákladov ale aj fungovania samotného systému by malo byť predmetom ďalšej analýzy.

BOX 3: Existujúce zdroje informácií o lesnom hospodárstve

Lesnícky geografický informačný systém ([LGIS](#)) poskytuje informácie napríklad o veku, druhovom zložení lesa, objeme dreva a plánovanej ťažbe až na úrovni najmenej lesnej jednotky (tzv. dielec v rámci JPRL – jednotka priestorového rozdelenia lesa = porasty a ostatné lesné pozemky).

Z LGISu sa však verejnosť nedozvie dátum a objem už uskutočnenej ťažby na konkrétnom mieste ani či na danom mieste momentálne ťažba prebiehať má. Okrem toho systém funguje len cez Internet Explorer s nutnosťou inštalovať zastaraný plugin Silverlight.

Na portáli [ForestPortal](#) v časti [Informačná banka údajov](#) možno nájsť prehľady agregovaných údajov o stave a vývoji lesov na Slovensku. Údaje o lesoch a ťažbách sa tiež nachádzajú na ústrednom portáli verejných služieb ľuďom [data.gov.sk](#). Pre verejnosť sú však opäť dostupné iba agregované údaje. ForestPortal ani datasety na data.gov.sk teda neposkytujú informácie o legálnosti konkrétnej ťažby a prevozu dreva.

Materiál prezentuje názory autorov a Inštitútu environmentálnej politiky (IEP), ktoré nemusia nutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva životného prostredia SR. Cieľom publikovania komentárov IEP je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne environmentálne témy. Citácie textu by sa preto mali odkazovať na IEP (a nie MŽP SR), ako autora týchto názorov.

Komentár bol schválený Odborno-metodickou komisiou ako recenzovaný na základe posudkov Ladislava Miku (ZEK SR – Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku) Tomáša Siváka (IPP – Inštitút poľnohospodárskej politiky, MPRV SR).